

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ТРАВЕНЬ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП

Дистанційне навчання в школі: простір можливостей 4

ЧАСТИНА I.

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Авторка: Алевтина Лотоцька, Оксана Пасічник 7

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДОЛОГІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 8

Взаємодія між учасниками освітнього процесу
під час дистанційного навчання 9

Педагогічний процес в умовах дистанційного навчання:
комунікація між учителем та учнями 12

Гнучкість місця, часу, темпу та траєкторії навчання 14

Академічна доброчесність і проблема списування 15

Повернення до очного навчання 16

РОЗДІЛ 2.

ЗАСОБИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 18

Засоби організації дистанційного навчання 19

Критерії вибору засобів організації
дистанційного навчання 19

Основні форми онлайн-комунікації 20

Поширені веб-ресурси 22

Створення комунікативного простору 26

Приклади реалізації комунікаційної структури
за допомогою різних сервісів 28

Інструментарій дистанційного навчання 30

Відео 30

Онлайн-дошки 32

Тести 33

Практика та інструменти формувального оцінювання 34

Інтерактивні сервіси миттєвого опитування 35

Цифрова творчість учнів 36

ЧАСТИНА II.

МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ РІЗНОГО ВІКУ

39

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Авторка: Алевтина Лотоцька 40

Формування навчальних навичок учнів в умовах
дистанційного навчання та комунікація з батьками 41

Режими дистанційного навчання 42
Синхронний режим 42
Асинхронний режим 44

Розклад занять 46

Орієнтовний графік роботи вчителя/вчительки
під час дистанційного навчання 47

Особливості оцінювання та контролю 47

Дистанційне навчання дітей
з особливими освітніми потребами 52

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ОСНОВНОЇ ТА СТАРШОЇ ШКОЛИ

Авторка: Оксана Пасічник 54

Мотивація та навчальні навички
учнів основної і старшої школи 55
Співпраця з учнями основної школи 57
Співпраця з учнями старшої школи 58

Методи взаємодії з учнями
під час дистанційного навчання 59
Синхронна взаємодія 59
Асинхронна взаємодія 60
Відсутність цифрових взаємодій 62

Розклад занять 62

Зворотний зв'язок 64

Особливості оцінювання та контролю 65

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

ВІД УПОРЯДНИЦЬ 68 70

ВСТУП

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ: ПРОСТІР МОЖЛИВОСТЕЙ

Проводити уроки віддалено, не бачити учнів, не мати можливостей пояснити особисто й допомогти в момент виникнення проблеми — ще кілька місяців тому вчителі не могли й уявити таких ситуацій у своїй роботі. Але пандемія внесла несподівані корективи і змусила всіх терміново опанувати цифрові інструменти й нові педагогічні підходи та методики.

Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім не просто. Але Україна не виняток — жодна держава, жодна освітня система у світі не була готова до цього.

Як визначено в наказі Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 “Про затвердження Положення про дистанційне навчання”, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235, дистанційне навчання — це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Дистанційна форма навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також те, що вчителі володіють технологіями дистанційного навчання.

Методичні рекомендації, що ви їх бачите перед собою, складаються з двох частин. У першій ви знайдете загальні принципи впорядкування дистанційної освіти, довідкову інформацію про інструменти та платформи, на яких можна вчити дистанційно. Друга частина присвячена конкретним методикам дистанційного навчання для початкової, основної та старшої школи. Методичні рекомендації створили — Алевтина Лотоцька та Оксана Пасічник.

Алевтина Лотоцька — головна спеціалістка МОН (2008-2019), займалась питаннями початкової освіти. Брала участь у розробленні Державного стандарту початкової освіти, методичних рекомендацій із викладання навчальних предметів і оцінювання навчальних досягнень учнів та учениць початкової школи.

Оксана Пасічник — учителька інформатики ліцею “Сихівський” (м. Львів), учасниця робочої групи з розробки Державних стандартів освіти для Нової української школи. Проходила стажування з питань цифрової освіти у Швеції, Польщі, Канаді, США, Франції, Швейцарії. Авторка курсу “Е-дидактика та змішане навчання” Українського католицького університету. Авторка проєкту “ДистОсвіта” — дистанційне навчання інформатики.

Перед вами — узагальнений досвід майже двох місяців дистанційного навчання під час карантину через пандемію коронавірусу. Але немає сумнівів, що цей досвід усім нам ще знадобиться, адже карантини через спалахи сезонного грипу трапляються щороку. До того ж світ стає дедалі мобільнішим, освіта — дедалі більш індивідуалізованою та гнучкою; отже, щодня виникають нові й нові причини для того, щоб певні діти певний час навчалися дистанційно. Сподіваємось, що ці методичні рекомендації стануть першими цеглинами в підвалинах нового досвіду української школи з дистанційної освіти, до яких згодом додаватимуться нові знання, вміння та методики, напрацьовані українськими вчителями.

ЧАСТИНА I

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

**АВТОРКИ: АЛЕВТИНА ЛОТОЦЬКА,
ОКСАНА ПАСІЧНИК**

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Взаємодія всіх учасників освітнього процесу — один з найважливіших факторів успішного функціонування будь-якої шкільної спільноти. В умовах дистанційного навчання, коли вчителі й учні не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу: адміністрацією школи, вчителями, учнями і батьками — набуває особливої важливості.

Саме адміністрація школи має забезпечити організацію діяльності закладу освіти в умовах режиму дистанційного навчання, узгодити правила та розклад взаємодій усіх учасників освітнього процесу для виконання освітніх програм закладу.

Завдання **керівника закладу освіти** — обговорити зміну форм навчання з педагогічним колективом, обрати онлайн платформу, організувати й запровадити навчання з використанням дистанційних технологій. Тобто слід не перекладати відповідальність на вчителів, а допомогти колегіально обрати оптимальний варіант, зважаючи на технічні можливості школи, кожного вчителя та учнів. У свою чергу, завдання вчителів — організувати комунікацію з учнями і батьками.

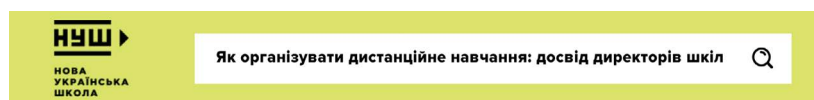
Запроваджуючи дистанційне навчання, адміністрації закладу слід зважати не лише на наявність техніки і доступу до інтернет у вчителів та учнів, а й на специфіку початкової, основної та старшої школи. Варто пам'ятати, що рівень сформованості самостійної роботи учнів початкових класів нижчий, ніж учнів основної та старшої школи, тому організувати роботу молодших школярів мають дорослі. Але йдеться саме про організацію навчального процесу вдома, а не про те, що батьки будуть виконувати завдання за дитину або викладати навчальний матеріал замість учителя.

Щоб уникнути хаосу, в педколективі варто визначити відповідальну особу, координатора дистанційного навчання, який/яка комунікуватиме щодо питань організації дистанційного навчання. Необхідно поцікавитись у вчителів, яка їм потрібна допомога в опануванні інструментарію, у разі потреби й можливості — організувати експрес-навчання. Очевидно, що якщо до початку дистанційного навчання вчитель/ка не користувався(лася) електронними засобами в роботі, то за короткий час він/вона не опанує складних для нього/неї інструментів.

Сьогодні весь світ перебуває в умовах необхідності працювати по-іншому. Не варто тиснути на вчителя/вчительку, якщо в нього/неї щось не виходить. Важливі підтримка й допомога. Занадто високі вимоги до «віртуального ідеального» вчителя або учня, а також відсутність чіткої нормативно-правової бази в умовах існування багатьох інших освітніх проблем щодо впровадження дистанційного навчання не сприяють ефективному вирішенню проблеми.

Дистанційне навчання дасть результати, лише якщо буде посильним для всіх учасників освітнього процесу.

Щоб дізнатись більше про досвід та алгоритм організації дистанційного навчання в школах, натисніть тут:

Вчитель/ка зобов'язаний(а) виконувати освітню програму для досягнення учнями передбачених результатів навчання, тобто надавати інформацію щодо обсягу та змісту навчального матеріалу, завдань на його закріплення, перевіряти й оцінювати їх та надавати відгуки на виконані завдання. Саме вчитель/ка співпрацює з усіма учасниками освітнього процесу. Він/вона має розуміти мету, план виконуваних завдань, інструментарій для праці, її обсяг та методику оцінювання виконаної роботи.

Рекомендуємо вчителям розпочати з планування графіка своєї роботи, визначити базові інструменти та платформу. Як показує досвід, не варто одночасно “кидатись” на всі платформи — краще обрати просте й доступне, а згодом виробити чіткий алгоритм дій. Вчителю/вчительці треба пересвідчитись, що він/вона технічно готовий(а) до праці на обраній платформі, провести пробний урок з колегами, скласти графік онлайн-зустрічей з учнями, створити групу або спільноту з учнями в зручному месенджері та повідомити про дату і час занять.

Для реалізації завдань індивідуальної освітньої траєкторії осіб з особливими освітніми потребами вчителям та асистентам вчителів інклюзивних класів/груп варто проаналізувати індивідуальну програму розвитку дитини, календарно-тематичне планування, визначити теми для вивчення в дистанційному режимі, розробити тематичні завдання в системі онлайн у межах встановленого навантаження.

Учні мають опрацювати навчальні матеріали для оволодіння відповідними компетентностями та досягнення передбачених освітньою програмою результатів навчання, дотримуючись принципу академічної доброчесності. Зі свого боку, батьки зобов'язані забезпечити належні умови для навчання, сприяти виконанню дитиною завдань та досягненню передбачених результатів.

Перед початком роботи бажано зробити онлайн-конференцію **з учнями та їхніми батьками**, обговорити форми співпраці та інші організаційні питання, скоординувати роботу всіх у зручному форматі. На сайті школи рекомендуємо розмістити розклад занять (консультацій) учителів і загальний алгоритм дій під час дистанційного навчання. Домовтесь з батьками про конструктивний зворотний зв'язок, для уникнення непорозумінь — поясніть батькам алгоритм дій. У більшості батьків відсутній досвід дистанційного навчання. Ми маємо розуміти, що на батьків не слід покладати всю відповідальність за навчання дітей у цей

період, але без їхньої допомоги не обійтись. Завдання батьків — створити умови, щоб дитина могла навчатися вдома, завдання вчителів — навчати і давати зворотний зв'язок.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: КОМУНІКАЦІЯ МІЖ УЧИТЕЛЕМ ТА УЧНЯМИ

Для будь-якого навчання комунікація є невід'ємним складником педагогічного процесу. Від рівня комунікації залежить її ефективність, і дистанційне навчання тут не виняток. Взаємодія між учнями та вчителями в дистанційному навчанні відбувається в межах штучно створеного комунікативного простору. Комунікативний простір передбачає сформовану ситуацію взаємодії, в якій є місце, час та взаємне бажання для спілкування, спрямовані на досягнення цілей процесу навчання. В умовах дистанційного навчання цей процес складніший, породжений необхідністю спільної діяльності, сприйняття та розуміння інших у віртуальному просторі.

Складністю дистанційного навчання є не тільки стимулювання учнів до внутрішньої роботи, а й можливість розгортання діалогу, який дозволяє учням висловлювати найрізноманітніші пропозиції. Основна мета комунікації полягає в залученні та мотивації учасників до навчання.

У дистанційному режимі багато видів традиційної мотивації працюють не так ефективно, як в очній школі.

Діалог між учителями й учнями є важливим у ході як письмового, так і усного онлайн-спілкування. При цьому необхідно, щоб учень чи учениця отримували якісний зворотний зв'язок, це додатковий стимул та мотивація. При роботі в групі або спільноті вчителю/вчительці необхідно

створювати для окремого учня або учениці ситуації успіху поруч з однолітками.

Найстійкішою мотивацією є внутрішня (когнітивна), тобто мотивація усвідомленої дії. У дистанційному навчанні вона відіграє головну роль. Варто зазначити, що це найскладніша мотивація для дитини, яка ще не завжди усвідомлює себе самостійною особистістю з власним місцем у соціумі, не розуміє, які знання можуть допомогти йому/їй стати успішним(ою) і щасливим(ою).

У центрі комунікативного простору перебуває навчальний предмет. Але в ході проєктування взаємодії необхідно враховувати не лише предметну спрямованість, а й мотиваційний аспект навчання.

Якщо використовувати складну інформацію без урахування вікових і психологічних особливостей дитини, давати великий обсяг завдань одразу на тривалий період, це не сприяє внутрішній мотивації дитини. Завдання вчителя/вчительки — зробити матеріал максимально доступним, цікавим, наочним і таким, що стимулюватиме до розширення знань. Завжди більш виграшними є ілюстровані онлайн-уроки, що спонукають дитину до співтворчості, пошуку, перетворюють її на дослідника. Зворотний зв'язок з учителем/вчителькою — важливий фактор засвоєння знань. Дитина повинна бачити свої успіхи і вчитися працювати над помилками.

Мотивація досягнення реалізується в успішності освітньої діяльності учнів, у прагненні до поставлених цілей і виявленні наполегливості. Учні й учениці, орієнтовані на успіх, частіше досягають своїх цілей. Так працює і традиційна школа, але в умовах дистанційного навчання особливо важливо хвалити учнів, відзначати їхні досягнення й успіхи, навіть невеликі.

ГНУЧКІСТЬ МІСЦЯ, ЧАСУ, ТЕМПУ ТА ТРАЄКТОРІЇ НАВЧАННЯ

Дистанційне навчання базується на принципі гнучкості місця, часу, темпу та траєкторії навчання, і використати ці переваги. Можливість впливати на деякі аспекти свого навчання підвищує внутрішню мотивацію учнів, тож варто дати їм вибір у тому, які завдання виконувати (наприклад, 3 з 5 запропонованих), у якому порядку, за яким розкладом (у межах навчального тижня). Самостійна відповідальність за власну навчальну траєкторію формується поступово, тому варто нарощувати автономність у процесі навчання.

Кожен(на) учитель/вчителька, стикаючись із викликом організації дистанційного навчання, має скоригувати власні календарно-тематичні плани, оптимізувати матеріал та очікувані результати, заплановані на період дистанційного навчання. Важливо забезпечити досягнення очікуваних результатів навчання, водночас пам'ятаючи, що деякі з них можуть бути недостижними в нових умовах, деякі — потребуватимуть незначної корекції, а частина — залишаться незмінними.

У ході планування навантаження кожного заняття слід мати на увазі, що самостійне опрацювання матеріалу учнями триває довше, аніж виклад цього матеріалу вчителем/вчителькою. Варто скоротити, наскільки це можливо, обсяг матеріалу. Це означає оптимізувати тематичне планування, вилучити несуттєві фрагменти, комбінувати матеріал кількох тем в одну. Також доцільно переглянути очікувані результати навчання і встановити дещо нижчий їх рівень або цілком їх скоригувати, якщо в умовах дистанційного навчання їх досягнення є надто складним.

Початково варто розраховувати на охоплення приблизно половини планованого матеріалу. Якщо клас успішно і швидко засвоює скорочений матеріал, можна поступово додати вилучені теми.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ПРОБЛЕМА СПИСУВАННЯ

Дистанційне навчання створює нові виклики для дотримання норм і правил академічної доброчесності. Для учнівства виникає можливість списування, для вчительства постає проблема справедливого оцінювання. Розраховувати на високий рівень академічної доброчесності можуть ті шкільні спільноти, які культивували її постійно під час очного навчання, де була вибудована довіра між учасниками освітнього процесу. Водночас певні педагогічні прийоми можуть спонукати дітей чесно й самостійно виконувати завдання, якщо вчитель/ка:

- заохочуватиме і хвалитиме дітей, коли бачитиме, що робота виконана самостійно, хоч і не ідеально;
- даватиме робочі завдання, де рівень складності наростає від елементарного до дуже складного (якщо дитина виконала завдання лише до половини, вчитель/ка дякуватиме за зроблену роботу і пояснить складніший матеріал додатково);
- даватиме індивідуальні завдання кожному хоча б раз на кілька тижнів, можна вибірково;
- даватиме завдання з готовими відповідями з проханням спробувати спочатку виконати завдання самостійно, не підглядаючи, а якщо щось незрозуміло — звернутися за роз'ясненнями до вчителя/вчительки;
- даватиме завдання, які передбачають власні міркування та висловлення власної думки дитини, а не вибір з готових відповідей.

Але найголовніша профілактика списування — розумна по-мірність навантаження. Часто діти списують через надмірну кількість завдань, особливо якщо вправи затеоретизовані й одноманітні. Учителям, особливо під час дистанційного навчання, коли учні значну кількість матеріалу мають опанувати самостійно, варто чітко вимірювати і прогнозувати час, який знадобиться дітям на виконання завдань, а також узгоджувати в педколективі графік перевірних робіт, щоб зберігати рівномірний розподіл навантаження протягом робочого тижня.

ПОВЕРНЕННЯ ДО ОЧНОГО НАВЧАННЯ

Існує кілька можливих сценаріїв повернення до очного навчання після завершення карантину. Проте в будь-якому з них необхідно провести діагностику та аналіз опанування учнями матеріалу, пропонованого під час дистанційного навчання. Зважаючи на те, що в базовій школі учні вивчають багато предметів, надзвичайно важливо відвести на цей процес достатньо часу для уникнення перевантаження та зайвого емоційного напруження. Якщо є можливість, варто застосовувати метод спостереження за діяльними проявами опанованих компетентностей окрім або замість контрольних робіт, базованих на засвоєнні теоретичних відомостей.

Для забезпечення виконання освітніх програм закладу в разі потреби необхідно:

- розробити індивідуальні навчальні плани;
- відвести час на додаткові консультації;
- скоригувати календарні плани наступних періодів для збалансованого включення матеріалу, який змушено пропустили за час карантину;

- якщо діагностовано, що учні перебувають на різних етапах опанування матеріалу, для подальшого забезпечення ефективного освітнього процесу доцільно застосовувати методику змішаного навчання.

Важливо проаналізувати ефективність технологій, використаних під час дистанційного навчання на карантині, зокрема й для того, щоб продовжити використовувати деякі з них для змішаного навчання, електронної підтримки очних занять тощо. Для цього потрібно визначити практики та технології, які підтвердили свою успішність, і застосовувати їх надалі. Наприклад, технології організації інтерактивних опитувань чудово працюють на очних уроках, цифрові творчі завдання можуть використовуватись для проектних підходів, а практика формувального оцінювання має стати звичною, незалежно від форми організації освітнього процесу.

Найбільш імовірно, що та чи інша форма змішаного навчання буде застосовуватись і надалі, тож закладу освіти варто докладно дослідити можливі технологічні рішення для забезпечення безперервного навчального процесу, організувати підвищення кваліфікації для вчителів, запропонувати ознайомчі курси чи окремі заняття для учнів та батьків.

Хотілося б, щоб досвід, набутий за умов екстреного переходу до умов дистанційного навчання, був використаний не лише для розвитку цифрових компетентностей учнів та вчителів, але й для рефлексії щодо особливостей цифрової педагогіки, яка ставатиме дедалі важливішою частиною освітнього ландшафту надалі.

РОЗДІЛ 2

ЗАСОБИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Критерії вибору засобів організації дистанційного навчання

Для забезпечення дистанційного навчання учнів учитель/ка може створювати власні веб-ресурси або використовувати інші веб-ресурси на свій вибір. При цьому обов'язково надати учням рекомендації щодо використання ресурсів, послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо. Щоб привчати дітей до академічної доброчесності, важливо завжди давати коректні посилання на джерела використаної інформації.

Найголовнішим критерієм вибору інструментів для організації дистанційного навчання має бути **відповідність** поставленим методичним цілям, тобто те, наскільки певний сервіс чи ресурс уможливує досягнення очікуваних результатів навчання в дистанційному форматі.

При цьому бажано також урахувати **універсальність** цих інструментів, щоб скоротити кількість різних платформ, які використовуються для навчання.

Порівнюючи кілька інструментів, варто враховувати **зрозумілість** інтерфейсу як для вчительства, так і для учнівства. Перевагу краще надати україномовним ресурсам або таким, що мають інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Водночас важливо врахувати можливі особливі потреби учнів та засади універсальної **доступності** програмних засобів. В умовах, коли навчання відбувається за допомогою персональних пристроїв, слід зважати на розміття цих пристроїв та обирати ресурси, які максимально підходять для **різних платформ** (персональні комп'ютери, планшети, мобільні пристрої Apple, Android тощо).

Важливим моментом є необхідність реєстрації учнів на веб-ресурсі, адже слід пам'ятати про інформаційну **безпеку** та мінімізувати кількість платформ, на яких ми пропонуємо реєструватись учням та педагогам. Потрібно уважно ознайомлюватись із правилами використання платформ і, наскільки можливо, мінімізувати обсяг персональних даних, які фіксуються на них.

Основні форми онлайн-комунікації

Відеоконференція — це конференція в режимі реального часу онлайн. Вона проводиться у визначений день і час. Відеоконференція — один із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття у «віддалених класах», коли учні і вчитель/ка перебувають на відстані. Отже, обговорення й ухвалення рішень, дискусії, захист проєктів відбуваються в режимі реального часу. Учитель/ка й учні можуть бачити одне одного, учитель/ка має можливість супроводжувати лекцію наочним матеріалом.

Форум — найпоширеніша форма спілкування вчителя/вчительки й учнів у дистанційному навчанні. Кожний форум присвячений певній проблемі або темі. Модератор/ка форуму реалізує обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією. Програмне забезпечення форумів дозволяє приєднати різні файли певного розміру. Кілька форумів можна об'єднати в один великий. Наприклад, під час роботи малої групи учнів над проєктом створюються форуми для кожної окремої групи з метою спілкуватися під час дослідження щодо поставленого для групи завдання, потім — обговорити загальну проблему проєкту спільно, з залученням усіх учасників освітнього процесу (веб-конференція).

Чат — спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативної комунікації людей через інтернет. Є кілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіо-,

відеочат. Найбільш поширений — текстовий чат. Голосовий чат дозволяє спілкуватися за допомогою голосу, що під час вивчення іноземної мови в дистанційній формі є важливим моментом. З освітньою метою у разі необхідності можна організувати спілкування в чатах з носіями мови. Це реальна можливість мовної практики, яка проводиться в рамках запропонованої для дискусії проблеми, сумісної проєктної діяльності, обміну інформацією.

Блог — це форма спілкування, яка нагадує форум, де право на публікацію належить одній особі чи групі людей. Автор (учитель/ка, один учень/учениця чи їх група) розміщує на сайті свого мережевого щоденника (блогу) допис (твір, есе) і надає можливість іншим учням прочитати й прокоментувати розміщений матеріал. В учнів з'являється можливість обговорити й оцінити якість публікації, зокрема й іноземною мовою, що сприяє розвиткові мовленнєвих навичок.

Електронна пошта — це стандартний сервіс інтернету, що забезпечує передавання повідомлень як у формі звичайних текстів, так і в інших формах (графічній, звуковій, відео) у відкритому чи зашифрованому вигляді. У системі освіти електронна пошта використовується для організації спілкування викладача/викладачки й учня/учениці, а також учнів між собою.

Анкетування — для поточного контролю в ході дистанційного навчання зручно використовувати різноманітні анкети. Анкета є достатньо гнучким інструментом, оскільки питання можна ставити безліччю різних способів. У дистанційному навчанні після засвоєння кожної теми можна використовувати анкети, в яких учень/учениця може зробити самооцінку результатів навчання за такими показниками: зрозумів/зрозуміла, можу розв'язати самостійно; зрозумів/зрозуміла, можу розв'язати з підказкою; не зрозумів/не зрозуміла, не можу розв'язати.

Соціальні мережі, служби обміну миттєвими повідомленнями та мобільні застосунки на кшталт Viber дозволяють створювати закриті групи, спільноти, чати, вести обговорення тем, завдань, проблем, інформації.

Поширені веб-ресурси для дистанційного навчання

Платформа Moodle (<https://moodle.org/>) — безкоштовна відкрита система управління дистанційним навчанням. Дозволяє використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії вчителя/вчительки, учнів та адміністрації закладу освіти. Зокрема, надає можливість подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, веб-сторінка; урок як сукупність веб-сторінок з можливим проміжним виконанням тестових завдань); здійснювати тестування та опитування школярів з використанням питань закритого (множинний вибір правильної відповіді та зіставлення) і відкритого типів; учні можуть виконувати завдання з можливістю пересилати відповідні файли. Крім того, система має широкий спектр інструментів моніторингу навчальної діяльності учнів, наприклад: щодо загального часу роботи учня/учениці з конкретним навчальним предметом, відповідними темами або складниками навчального матеріалу, загальної успішності учня/учениці або класу в процесі виконання тестових завдань тощо.

Moodle має у своєму інструментарії:

- форми здавання завдань;
- дискусійні форуми;
- завантаження файлів;
- журнал оцінювання;
- обмін повідомленнями;
- календар подій;
- новини та анонси;
- онлайн-тестування;
- Вікі-ресурси.

Платформа Google Classroom (<https://classroom.google.com>)

— це сервіс, що пов'язує Google Docs, Google Drive і Gmail, дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Учитель/ка має змогу проводити тестування, контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання вправ, застосовувати різні форми оцінювання, коментувати й організувати ефективне спілкування з учнями в режимі реального часу. Основним елементом Google Classroom є групи. Функціонально групи нагадують структурою форуми, оскільки вони дозволяють користувачам легко відправляти повідомлення іншим користувачам. Завдяки сервісу для спілкування Hangouts учні та вчитель/ка мають змогу вести онлайн-бесіди в режимі реального часу з комп'ютера або мобільного пристрою, учасники/учасниці команди можуть показувати свої екрани, дивитись і працювати разом над усім. Така трансляція автоматично публікуватиметься на YouTube-каналі. Також платформа дозволяє за допомогою Google-форм збирати відповіді учнів і потім проводити автоматичне оцінювання результатів тестування.

Zoom (zoom.us/download) — сервіс для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей. Для цього потрібно створити обліковий запис. Безкоштовна версія програми дозволяє проводити відеоконференцію тривалістю 40 хвилин, однак на період пандемії сервіс зняв це обмеження.

Zoom підходить для індивідуальних та групових занять. Користувачі можуть використовувати додаток як на комп'ютері, так і на планшеті чи смартфоні. До відеоконференції може підключитися будь-який(а) користувач/ка за посиланням або ідентифікатором конференції. Заняття можна запланувати заздалегідь, а також зробити посилання для постійних зустрічей у певний час. У платформу вбудована інтерактивна дошка, яку можна демонструвати учням. Крім того, є можливість легко й швидко перемикатися з демонстрації екрана на інтерактивну дошку.

Завантажити програму можна на офіційному сайті Zoom. Платформа доступна для операційних систем Windows, MacOS, Android та iOS і має плагін, який дозволяє використовувати Zoom прямо в браузерях Google Chrome та Mozilla Firefox.

Під час карантину на сервіс Zoom були нарікання через низький рівень безпеки й захищеності, випадки підключення до конференцій сторонніх осіб. Для уникнення цього рекомендуємо дозволяти приєднання лише зареєстрованим користувачам, користуватися налаштуванням “кімната очікування” (тоді організатор конференції підтверджує кожного учасника для приєднання), не розміщувати посилання на zoom-конференції на загальнодоступних ресурсах. Дізнатися більше можна тут: <https://blog.zoom.us/wordpress/ru/2020/03/20/Как-избежать-подключения-незваных-го/>

Відеоконференції можна проводити також за допомогою **Microsoft Teams**, **Google Meet**, **Skype** тощо

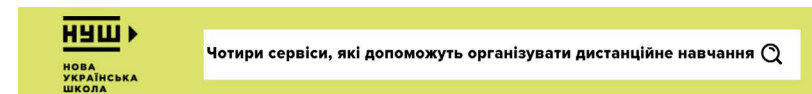
ClassDojo (<https://www.classdojo.com/uk-ua/signup/>) — простий інструмент для оцінювання роботи класу в режимі реального часу. Тут створена комфортна система заохочення з різними ролями та рівнями доступу. У ClassDojo реєструється вчитель/ка й реєструє учнів свого класу. Персональний код для доступу до власного профілю висилається учням; батьки також отримують доступ до профілю дитини. Є можливість спілкування учнів на сторінці класу: після того як вчитель/ка створив(ла) пост, школярі можуть його коментувати. Кожен учень/учениця отримує аватарку у вигляді монстрика. Завдання монстрика — збирати бали за завдання. За кожне завдання вчитель/ка присвоює учням певну кількість балів. Батьки можуть спостерігати успішність учнів з окремих предметів, а також бачити поступ у соціальних та м'яких навичках дитини.

Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>) — платформа для створення інтерактивних навчальних додатків, яка дозволяє вести аналітику навчального процесу і реалізовувати стратегії індивідуального підходу. Є бібліотека ресурсів, а також можливість створювати запитання. Принцип роботи такий: вчитель/ка розробляє інтерактивний навчальний матеріал з певної теми (можна використовувати матеріали з бібліотеки), учні отримують доступ до навчального матеріалу і розпочинають роботу, вчитель/ка у режимі реального часу відслідковує прогрес кожного учня/учениці.

Специфіка дистанційного навчання, що базується на телекомунікаційних технологіях, інтернет-ресурсах і послугах, впливає на способи відбору і структуризації змісту, способи реалізації тих чи інших методів і організаційних форм навчання, що суттєво впливає на функціонування всієї системи.

LearningApps.org ([LearningApps.org](https://www.learningapps.org/)) — онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Їх можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для учнів. Дозволяє створювати вправи різних типів на різні теми. Цей сервіс є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів. Конструктор LearningApps.org призначений для розробки, зберігання та використання інтерактивних завдань з різних предметів. Тут можна створювати вправи для використання з інтерактивною дошкою.

Щоб дізнатись більше про популярні сервіси з організації дистанційного навчання та практичні поради щодо їхнього використання, натисніть тут:

Створення комунікативного простору

Дистанційне навчання передбачає кілька типів взаємодій з різними цілями:

- оперативне інформування;
- повідомлення нового матеріалу;
- уточнювальні запитання;
- коментарі до виконаних робіт тощо.

Важливо створити таку комунікаційну структуру, яка була б гнучкою (кожен педагог має власний простір для викладання необхідних матеріалів, забезпечення взаємодій та відгуків учням) і багатогранною (учням не потрібно реєструватись у різнопланових системах, доступ відбувається з єдиного ресурсу чи порталу).

Розгляньмо два основні завдання, які мають вирішуватись комунікаційними системами:

1. Налаштування первинної комунікації між учнями, батьками та вчителями, оперативне інформування щодо динамічних змін, оголошення від адміністрації закладу освіти. Це оптимально здійснювати через служби миттєвих повідомлень, соціальні мережі (закриті групи чи спільноти класів). Для таких цілей можливе також використання сайту закладу освіти (для повідомлень, що можуть бути публічними, і для всіх повідомлень, якщо на сайті є обмежений доступ лише для учнів та батьків).

2. Створення простору для організації дистанційного навчання. Простір для організації дистанційного навчання має забезпечувати такі функції:

- проведення онлайн-уроків;
- доступ до різноманітних електронних навчальних матеріалів;
- отримання робіт учнів (тести чи виконані практичні завдання в зошитах);
- оцінювання та зворотний зв'язок щодо виконаних робіт;
- можливість поставити питання та отримати відповідь поза межами онлайн-уроку.

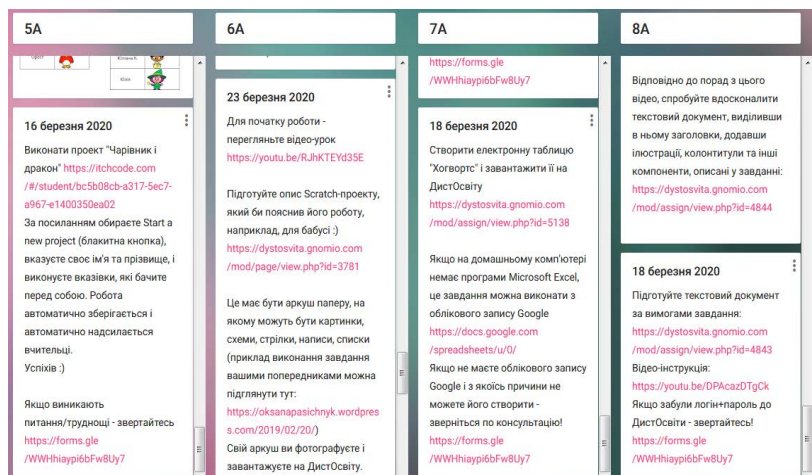
Оптимальною видається організація віртуальних просторів як своєрідних точок входу для учнів певного класу ("класних кімнат"), звідки посилання ведуть до індивідуальних учительських кабінетів, де відбувається безпосередня навчальна взаємодія. Залежно від розміру класу, кількості класів, інших особливостей організації освітнього процесу в закладі, можна обмежитись цими "класними кімнатами", не виокремлюючи окремих ресурсів за предметами навчання.

Таку структуру можна реалізовувати різними технічними інструментами, наприклад Padlet, Google Classroom, Moodle тощо.

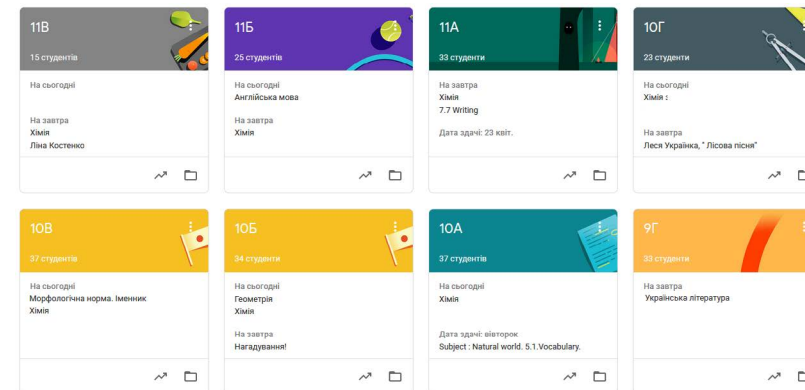

Приклади реалізації комунікаційної структури за допомогою різних сервісів

Padlet.com — це віртуальна дошка, на якій можна розміщувати окремі плитки-дописи з текстовою інформацією, гіперпосиланнями, зображеннями, прикріплювати файли, аудіо-, відеозаписи. Можна ввімкнути режим коментування, у якому учні зможуть навіть додавати виконані роботи. Варто зазначити, що така організація взаємодії може бути доцільною в межах уроків одного класу або кількох класів на нетривалий період, оскільки доступний простір швидко захащується. Крім того, у безкоштовному обліковому записі доступні лише три віртуальні дошки. Водночас, це може бути зручною точкою для інформування та оперативних оголошень.

Google Classroom — це один із сервісів Google, призначений для створення віртуальних класів. Зауважимо, що, відповідно до умов ліцензійних угод, не можна використовувати персональні облікові записи вчителів та учнів, якщо заняття організуються в закладі освіти (такого обмеження немає на позакласні діяльності, гуртки та інші види неформальної та інформальної освіти).

Щоб подивитись покрокову інструкцію з роботи в Google Classroom, натисніть тут:

Для дистанційних занять у закладі формальної освіти потрібно заздалегідь подбати про розгортання **G Suite for Education** (<https://gsuite.google.com/intl/uk/>) — безкоштовної платформи з корпоративними обліковими записами для всіх учасників освітнього процесу.

Щоб дізнатися більше про умови та етапи розгортання платформи G Suite for Education в закладі освіти, натисніть тут

Moodle — повнофункціональна система організації дистанційного навчання та створення електронних курсів. Ця система потребує встановлення на сервер, обов'язкового адміністрування на рівні закладу освіти. Перевагою є те, що розроблені курси можуть повторно використовуватись, у тому числі й для різних груп учнів.

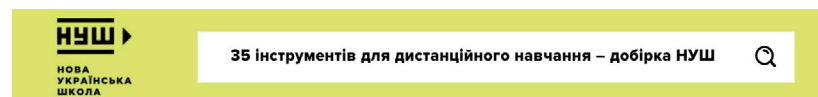
Додаткові сервіси та ресурси можуть урізноманітнити навчальний процес та надати учням можливості для інтерактивного опанування матеріалу.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Відео

В інтернеті доступні досить багато відеороликів, які розкривають теми шкільної програми, зокрема канал Міністерства освіти України <https://www.youtube.com/c/MONUkraine>, курси платформ Prometheus <https://prometheus.org.ua/>, EdEra <https://www.ed-era.com/> та інші джерела.

Щоб дізнатися про більше джерел навчального онлайн-контенту, натисніть тут

На YouTube у межах проєкту МОН “Всеукраїнська школа онлайн” розміщуються уроки для учнів 1-11 класів. Для початкової школи траншуються уроки з чотирьох предметів: української мови, математики, науки та мистецтва, а для 5-11 класів — з одинадцяти предметів: української мови, української літератури, історії України, всесвітньої історії, англійської мови, фізики, алгебри, геометрії, географії, хімії, біології. Передбачається, що буде підготовлено та оприлюднено відео з усіх тем, що мали викладатися в школі впродовж карантину з 12 березня 2020 року до кінця 2019/2020 навчального року. До кінця травня 2020 року уроки траншуються з 10 години ранку (від понеділка до п'ятниці) для 5-11 класів та з 9 години ранку (у вівторок та четвер) для 1-4 класів. Усі вже оприлюднені уроки зберігаються на каналі, тому їх можна використовувати в будь-який час, якщо необхідно. Також для зручності кожен клас має окремий список відтворення, де вчитель може знайти потрібний йому урок. Уся інформація про проєкт, а також корисні посилання збираються та оновлюються в окремому розділі на сайті МОН “Всеукраїнська школа онлайн” за посиланням: <https://bit.ly/2XT6BIA>.

Щоб подивитись усі уроки “Всеукраїнської школи онлайн” на офіційному YouTube-каналі МОН, натисніть тут:

Зазвичай ці відео досить високої якості, тож варто давати посилання на них або на їх фрагменти. Проте іноді вчителю/вчительці потрібно викласти певний матеріал авторським способом, дати докладніші пояснення чи підкреслити важливі аналогії, актуальні для конкретної групи учнів. У таких випадках варто записати власний відеоролик і надати до нього доступ через мережу YouTube, Vimeo чи аналогічні.

Досить поширеним варіантом навчального відео є скрінкаст, тобто зйомка екрана комп'ютера, на якому відбувається демонстрація презентації з голосовим супроводом та коментарями вчителя/вчительки. Зазвичай за рахунок відсутності зворотного зв'язку та необхідності вирішувати організаційні моменти скрінкаст теоретичної частини уроку триває не більш ніж 15 хвилин.

Для учнів відеоурок є дуже зручним ресурсом, який може компенсувати (принаймні частково) відсутність під час онлайн-заняття. Є можливість повернутись до незрозумілих моментів та переглянути пояснення кілька разів, повільніше, з паузами, відповідно до власного стилю навчання. Можна використати ці ролики на етапі підготовки до тестування чи навіть після завершення курсу для актуалізації матеріалу згодом. Після завершення дистанційного навчання ці ж матеріали можна буде використати для реалізації “перевернутого класу”.

Проте просто наявність відеоролика, і завдання його переглянути не більш інформативні, ніж наявність підручника і вказівка “прочитати параграф”. Важливо сформулювати чітко завдання: що саме має зробити учень/учениця під час та після перегляду відео. Існують платформи, на яких можна налаштувати питання так, щоб переривати перегляд відео і блокувати перехід до наступної частини без відповіді на поставлене питання. Можна включати у відео текстові блоки на паузах для того, щоб звернути увагу глядача на певні моменти у відео. І нарешті, можна розробити форму опитування, яку потрібно заповнити після перегляду відеозаняття.

Цифровими інструментами роботи з відео є, наприклад, сервіс <https://screencast-o-matic.com/> для запису скрінкастів, <https://edpuzzle.com/> для створення інтерактивних відео з запитаннями, вбудованими в хід ролика, <https://www.youtube.com/> для розміщення власних роликів та надання до них доступу через інтернет.

Онлайн-дошки

Під час звичайного уроку в класі вчителі часто користуються таким базовим інструментом навчання, як класна дошка. Онлайнвий аналог шкільної дошки дозволяє забезпечити практично такий же функціонал, навіть більший.

Так, на дошці можна розмістити попередньо підготовлені матеріали (тексти, зображення, відео, аудіо), робити записи шляхом друкування тексту або створення малюнків. Крім того, зазвичай у сервісах онлайн-дошок є можливість використовувати додаткові інструменти побудови рівних фігур, готові шаблони організаційних діаграм (карти понять, мозковий штурм, алгоритм тощо). З дошкою можна організувати спільну роботу, зокрема під час синхронного онлайн-заняття. Учні можуть робити записи на дошці одночасно або по черзі. Перевагою онлайн-дошки є те, що всі записи можна зберегти і надати для відсутніх на занятті.

Прикладами цифрових сервісів онлайн-дошок є <https://jamboard.google.com/> та <https://miro.com/app/>

Тести

Тести з автоматичною перевіркою дозволяють організувати швидко оцінювання рівня опанування навчального матеріалу учнями. Зазвичай тестові системи надають можливість створювати запитання різних типів (множинний вибір, текстова або числова відповідь, упорядкування, встановлення відповідності тощо). Часто є доступними бібліотеки готових запитань, які можна додати до власних сесій тестування, змінюючи їх у разі потреби.

Більшість сервісів передбачають можливість формування запитань, іноді з варіантами відповідей, з використанням зображень, аудіо- та відеофрагментів. Таким чином можна формувати цілу траєкторію опанування певної теми.

Серед типових налаштувань онлайн-тестів варто відзначити можливість перемішувати запитання та варіанти відповідей у них, встановлювати часові обмеження (час на спробу, час відкриття тесту для виконання), обмежувати кількість спроб, а також спосіб або час повідомлення результатів тестування. Якщо тестування застосовується з навчальною метою, то можна послабити строгість цих параметрів. Якщо ж тестування є контрольним, то має сенс застосувати жорсткіші обмеження і нагадати учням про важливість дотримання норм академічної доброчесності.

Слід урахувати, що автоматизована перевірка, хоч і значно спрощує рутинну роботу вчителя, часом є недостатньою для достовірної діагностики успішності опанування теми. Тому доцільно доповнювати тестові завдання практичними роботами. Учитель/ка може надавати зворотний зв'язок за результатами тестування індивідуально або враховувати динаміку відповідей учнів у плануванні подальших занять.

Онлайн-тести можна створювати в Google-формах, а також на спеціалізованих платформах, наприклад <https://www.classtime.com/uk/>

Практика та інструменти формувального оцінювання

На противагу тестам з автоматизованою перевіркою та оцінюванням відповідей учнів, існує інша категорія освітніх програмних засобів, які спрямовані радше на формувальне оцінювання та відпрацювання практичних навичок, а не на виставлення оцінок. Зазвичай у таких системах учень/учениця має можливість виконати завдання, перевірити правильність, повернутись до опрацювання матеріалу і знову спробувати виконати завдання. Учитель/ка може отримувати або не отримувати дані про ці спроби.

Завдання, які пропонуються учням, можуть мати вигляд тестових (множинний вибір, установлення відповідності, впорядкування, позначення ділянки на зображенні тощо) або ігрових (пройти лабіринтом, відповідаючи на запитання, розв'язати кросворд, відгадати слово за буквами, скласти пазл тощо).

Такі сервіси не стільки оцінюють правильність відповіді з першої спроби, скільки допомагають учневі/учениці з'ясувати власні прогалини та зосередитись на корекції. Подібні вправи можна пропонувати для закріплення певних навичок, а також вибірково — для учнів, які потребують додаткової практики.

Однією з найдоступніших платформ для створення практичних вправ є <https://learningapps.org/>, а для надання формувального зворотного зв'язку існує спеціалізований сервіс <https://goformative.com/>

Цікаві можливості розробляти різноманітні інтерактивні вправи на основі флеш-карток надають сайти <https://www.studystack.com/> та <https://quizlet.com/>

Якщо вчитель/ка та учні практикують використання робочих зошитів, роботу з ними можна перенести в онлайн-вий режим через сервіси <https://www.liveworksheets.com/>, <https://wizer.me/> чи аналогічні.

Інтерактивні сервіси миттєвого опитування

Проведення онлайн-уроку не повинне обмежуватись лекційним викладом матеріалу. Під час звичайних уроків педагога застосовують різні методи інтерактивної роботи, зокрема такі, що передбачають висловлення учнями власної позиції, роботу в малих групах тощо. За допомогою цифрових інструментів можна організувати швидкі опитування, причому як задля з'ясування рівня оволодіння певною темою, так і для “заміру” ставлення учнів до певного питання.

Такі опитування відбуваються в режимі реального часу і допомагають урізноманітнити онлайн-уроки. Зазвичай подібні сервіси передбачають, що вчитель/ка попередньо готує перелік запитань, які надає учням під час заняття. Учень/учениця має обрати або записати відповідь, а вчитель/ка, отримавши узагальнені результати опитування класу, — продемонструвати їх і використати для побудови подальшого ходу заняття.

Відповіді учнів можуть відображатись різними способами: рейтингом, хмаркою слів, рухомих рядком, діаграмами, графіками, списком, кластерами тощо. Зазвичай учням подобається те, що їхні відповіді одразу відображаються на спільному екрані, вони можуть побачити власний внесок у загальний підсумок. Такі сервіси можна використовувати для формувального оцінювання, за якого учень/учениця не стільки отримує оцінку за відповідь, скільки зворотний зв'язок щодо того, наскільки ця відповідь є правильною. Так, на спільному слайді з результатами не видно імен окремих учнів, але видно загальну тенденцію, тож кожен учасник/учасниця може оцінити власну відповідь, не привертаючи уваги інших до можливих помилок.

Популярними сервісами миттєвих опитувань є <https://kahoot.com/>, <https://www.mentimeter.com/>, <https://www.polleverywhere.com/>

Цифрова творчість учнів

Існує цілий спектр цифрових інструментів, які дозволяють створювати інформаційні продукти для підтримки навчального процесу. Вони ж можуть бути використані учнями для того, щоб продемонструвати опанування певної теми з навчального матеріалу.

Зокрема, практично будь-який мобільний телефон надає можливість записувати відео, яке в деяких випадках може замінити письмове завдання і не гірше продемонструвати набуття певних компетентностей. Існують спеціалізовані платформи обміну відеороликами, на яких учні можуть завантажувати свої відеовідповіді, коментувати їх, дискутувати (наприклад <https://info.flipgrid.com/>)

Окрім відеороликів, об'єктами цифрової творчості учнів можуть бути:

- карти понять (<https://www.mindmeister.com/>);
- комікси (<https://www.storyboardthat.com/>);
- блоги (<https://www.blogger.com/>);
- програми (<https://scratch.mit.edu/>);
- інфографіка (<https://www.canva.com/>);
- анотовані зображення (<https://www.thinglink.com/>);
- флеш-картки, власні тести тощо.

Цікавим може бути завдання створити уявну сторінку в соціальній мережі для персонажа книги (так званий фейкбук <https://www.classtools.net/FB/home-page>) або переказати сюжет історії, використовуючи емотикони.

Що робити, коли використання цифрових та онлайн-технологій неможливе? Відповідь очевидна — використовувати завдання з підручників і робочих зошитів, якщо дитина через певні обставини не може користуватися комп'ютером і виходити в інтернет. В офіційному роз'ясненні для вчителів від міністерства освіти Естонії зазначено: “Ручку, папір, книги ніхто не скасовував, навіть за умов дистанційного навчання”. Але в такому випадку вчителям варто давати дітям більше творчих завдань, пов'язаних з малюванням, ручною працею з доступних матеріалів та з творчим опрацюванням текстів книжок, не обмежуючись лише підручниками.

ЧАСТИНА II

**МЕТОДИ
ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ
РІЗНОГО ВІКУ**

РОЗДІЛ 1

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

АВТОРКА:
АЛЕВТИНА ЛОТОЦЬКА

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ НАВИЧОК УЧНІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ З БАТЬКАМИ

Як зазначалось вище (див. **“Методологія дистанційного навчання”**), рівень готовності до самостійної роботи в учнів початкових класів нижчий, ніж в учнів основної та старшої школи. Організовувати роботу найменших учнів мають дорослі, але саме організовувати, а не виконувати завдання за дитину. Тому первинна комунікація вчителя/вчительки початкових класів з батьками з організаційних питань має бути довшою і тривалішою, з поступовою передачею відповідальності дітям за процес навчання.

Чимало вчителів недооцінюють значення встановлення взаємин з батьками своїх учнів. Батьки можуть стати найкращими друзями для вчителя/вчительки, і вони ж можуть бути опонентом. За чотири роки навчання в початковій школі вчителю/вчительці варто встановити міцні стосунки з батьками учнів, яких він/вона навчає.

Найкращий спосіб уникнути непорозуміння з батьками — чіткі правила спілкування, які варто запропонувати з самого початку навчання. Чим більше інформації отримуватимуть батьки, тим більше вони відчуватимуть себе частиною команди. Якщо батьки розумітимуть, що і навіщо робить учитель/ка, вони довірятимуть йому/їй і процес навчання відбуватиметься комфортніше для всіх сторін. Ефективне спілкування батьків і вчителів завжди має починатися з позитиву та довіри, це має вирішальне значення. Якщо батьки отримуватимуть інформацію від учителя/вчительки, ймовірність того, що щось неправильно трактується в процесі навчання, знижується.

Обов'язково спілкуйтеся часто! Поширена помилка вчителів і початкових класів, і основної та старшої школи — це недостатня комунікація або звернення лише тоді, коли виникають проблеми.

Для того, щоб спілкування було послідовним, воно також повинне вписуватися в насичений графік учителя/учительки. Зважаючи на обставини, домовтеся з батьками учнів, як і коли ви будете підтримувати зв'язок з ними, визначте години й канали для спілкування: електронні листи, веб-конференції, групи в соціальних мережах, Viber чи інші засоби. Обговоріть з ними правила навчання, розклад уроків тощо. Діти початкової школи тільки вчать працювати самостійно. Не в усіх дітей усе виходить одразу, тому слід давати багато спроб.

Під час розмови з батьками (за будь-якої форми навчання) запевніть їх: усе, що стосується їхньої дитини, є конфіденційним і ви як учитель/ка початкових класів завжди зважете на інтереси своїх учнів.

РЕЖИМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Дистанційне навчання може здійснюватись у двох режимах: синхронному (всі учасники освітнього процесу одночасно перебувають у веб-середовищі) чи асинхронному (освітній процес здійснюється за зручним для вчителів та учнів графіком). Відмінністю між синхронним і асинхронним режимами є миттєві повідомлення та негайний зворотний зв'язок. Асинхронний режим не дає можливості такого типу взаємодії.

Синхронний режим дозволяє співпрацювати в режимі реального часу. Перевага синхронного режиму в тому, що можна залучати учасників миттєво та у визначений час.

Не потрібно копіювати класно-урочну систему в онлайн-форматі. Так само не підійде і традиційна структура уроку. В дистанційному уроці ефективніше запланувати: мінімум пояснень, максимум інтерактиву.

Не варто починати дистанційне навчання з нової теми. Поки діти при звичаюватимуться до нових умов, ефективніше

розпочати з повторення й закріплення знайомих дітям тем. У ході підготовки до онлайн-уроків учителю/учительці слід урахувати, що надати в повному обсязі навчальний матеріал, як це передбачено в реальному часі, не вдасться. Виокремте найголовніше, те, про що дитина має дізнатися та чого навчитися саме в цьому класі, не говоріть загальних фраз і не давайте матеріалу, який ви планували включити в очне навчання з пропедевтичною метою.

Завдання варто створювати таким чином, щоб вони були орієнтовані на взаємодію з учнями. Слід пам'ятати, що викладання матеріалу протягом 35-40 хвилин є неефективним, тож не варто розраховувати на такий час — треба орієнтуватись на менший.

Учні долучаються до вчителя за розкладом. Визначається час початку кожного уроку. Учнім надаються чіткі інструкції. Частина уроку можна використати для відеопояснення нового матеріалу залежно від теми, з урахуванням вікових особливостей дітей.

Важливо прорахувати свої дії та види робіт, передбачити час на розв'язування практичних завдань, використовуючи при цьому різні інструменти дистанційного навчання, врахувати результати роботи та зворотний зв'язок. Не варто витрачати час на організаційні моменти або каліграфічні хвилини, виконання уже знайомих вправ або завдань, які мають чіткий алгоритм. При цьому необхідно зважати на рівень сформованих компетентностей, пізнавальної активності та темп учнів. Треба пам'ятати: діти різні, інформацію сприймають теж по-різному, відповідно, і завдання мають бути різними.

При підготовці до уроку учителю важливо збалансовано поєднувати цифрові завдання, роботу з підручником та робочим зошитом. Особливу увагу варто приділити практичним завданням, при виконанні яких не передбачається користування електронними ресурсами.

Під час дистанційного навчання в синхронному режимі, коли діти нерухомо сидять біля екрана, не забуваймо про чергування розумової активності з фізичною, пропонуючи руханки та ігри, проводячи гімнастику для очей.

Решта роботи відбувається в асинхронному режимі: учні, одержавши вказівки, самостійно виконують завдання. Асинхронний режим дозволяє розміщувати навчальні матеріали в інтернеті, й учні працюють у зручний для себе час, спілкуючись один з одним та вчителем/вчителькою через дискусійні дошки, форуми чи електронну пошту.

Асинхронний режим може включати в себе різноманітні засоби інформації, аудіо- та відеоуроки (але не обмежуватись ними). За допомогою асинхронного режиму навчання учень/учениця може працювати у власному темпі та в зручний для себе час.

Учителю/вчительці важливо зазначити терміни виконання завдань, надіслані для зворотного зв'язку, надати орієнтовний розклад уроків для учнів, щоб вони мали уявлення про те, що їм слід робити і коли.

Асинхронний режим застосовується до різних форм цифрового та онлайнного навчання. Наприклад, учитель/ка може записувати власні короткі відеоуроки, пояснення або навчальні завдання на основі ігор, які учні виконують самостійно.

Асинхронний режим включає:

- записані презентації, такі як слайд-шоу та відео;
- електронну пошту;
- дошки для обговорень;
- групи в соціальних мережах або Viber.

Перевагами асинхронного навчання є незалежність, гнучкість, індивідуальний темп. В асинхронному режимі учень може працювати у власному темпі, що складно при синхронному навчанні.

Зазначимо, що у виборі режиму навчання зазвичай оптимальним є змішаний підхід, який може допомогти вчителю об'єднати переваги синхронного та асинхронного режимів, навчання в режимах онлайн та офлайн. У результаті, з одного боку, учні тримаються більш-менш звичного для них розкладу, а з іншого — вони не перевантажені онлайн-присутністю.

Додатково варто запропонувати щоденні зустрічі в конкретний час для тих учнів, кому потрібна консультація.

Якщо у класі є діти, в яких немає доступу до електронних ресурсів, то основне навчання для таких учнів відбувається за підручником. Завдання передаються телефоном чи іншими доступними засобами спілкування. Важливо, щоб завдання були максимально деталізовані, містили не лише перелік, а й роз'яснення порядку опрацювання тем і виконання завдань. Учителям варто врахувати, що така дитина ще більше за однокласників обмежена в спілкуванні, тому в разі можливості варто передбачити для таких дітей індивідуальні консультації і враховувати, що такій дитині після повернення до очного навчання знадобиться додаткова підтримка.

Щоб дізнатись більше про організацію дистанційної освіти для першачків, натисніть тут:

РОЗКЛАД ЗАНЯТЬ

Складаючи розклад уроків за будь-якого режиму, необхідно враховувати такі умови:

- забезпечення якнайбільш рівномірного навантаження на учасників освітнього процесу;
- забезпечення гнучкості графіка навантаження, розміщення уроків з урахуванням базових вимог.

Починати краще з меншої кількості уроків, поступово їхню кількість можна збільшувати. Важливо знайти баланс, щоб не було ані замало, ані забагато. Під час організації дистанційного навчання потрібно відштовхуватися від того рівня знань, умінь і навичок, який учні мали до карантину.

Орієнтовний розклад (для 1 класу)

№	Час	Пн	Вт	Ср	Чт	Пт
1	10.00 – 10.20	Українська мова	Я досліджую світ	Мистецтво	Українська мова	Українська мова
2	10.20 – 10.30	Перерва	Перерва	Перерва	Перерва	Перерва
3	10.30 – 10.50	Математика	Математика	Українська мова	Я досліджую світ	Математика
4	10.50 – 11.00	Перерва	Перерва	Перерва	Перерва	Перерва
5	11.00 – 11.20	Іноземна мова	Українська мова	Математика	Іноземна мова	Я досліджую світ
6	11.20 – 12.30	Перерва	Перерва	Перерва	Перерва	Перерва
7	12.30 – 13.00	Робота в асинхронному режимі (розподіляє вчитель на власний розсуд)	Робота в асинхронному режимі (розподіляє вчитель на власний розсуд)	Робота в асинхронному режимі (розподіляє вчитель на власний розсуд)	Робота в асинхронному режимі (розподіляє вчитель на власний розсуд)	Робота в асинхронному режимі (розподіляє вчитель на власний розсуд)

Завдання для асинхронного опрацювання мають бути диференційовані, практико-орієнтовані та творчі. Учителям варто чітко прогнозувати час, який знадобиться учням для виконання завдань.

ОРІЄНТОВНИЙ ГРАФІК РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ/ВЧИТЕЛЬКИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

При дистанційному навчанні значну частину свого часу вчитель/ка витрачає на підготовку до уроку та аналіз власної діяльності. Вчитель/ка не мусить працювати цілодобово і має дбати про себе, щоб не допустити професійного вигорання і перевтоми. Наводимо орієнтовний графік роботи вчителя.

9.00-10.00: підготовка та розміщення навчальних матеріалів на платформі

10.00-13.00: проведення уроків (з використанням обраної платформи та інструментів дистанційного навчання)

13.00-14.00: 5-10-хвилинні онлайн-консультації (індивідуальні або в малих групах, перевірка творчих завдань, самостійної роботи тощо)

15.00: рефлексія, підготовка до наступного робочого дня

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ

Оцінювання — процес встановлення рівня навчальних досягнень учня/учениці в оволодінні змістом предмета відповідно до вимог чинних програм. Орієнтиром для оцінювання в Типових освітніх програмах є очікувані результати навчання здобувачів. Вчителю варто скоригувати календарно-тематичне планування, визначити основний матеріал і той, що підлягає повторенню або пропедевтиці. Краще зосередитись на обов'язковому матеріалі, який учні мають засвоїти саме в цьому класі. Під час організації контролю та оцінювання найголовніше — переконатися, що всі зрозуміли базові підходи і правила. Без цього рухатись уперед не вийде.

Саме тому в умовах дистанційного навчання, коли значну частину матеріалу учні мають проходити самостійно, особливої ваги набуває формувальне оцінювання. Важливо якомога частіше давати учням зворотний зв'язок: відзначати успіхи, щоб зберігати мотивацію, надавати поради про те, що потребує додаткового опрацювання, хвалити за помилки, якщо вони виявлені самим(ою) учнем/ученицею.

Не варто розглядати оцінювання як інструмент покарання або заохочення учнів. Основною метою оцінювання має бути покращення навчання. За допомогою оцінювання вчитель/ка визначає труднощі, які виникли в учнів, їхні сильні та слабкі сторони, а також загальне розуміння ними навчального матеріалу. Крім того, оцінювання допомагає вчителю відкоригувати свої методи викладання, щоб забезпечити максимальну ефективність навчання для кожного учня.

З огляду на автономію закладів освіти в контролі та оцінюванні результатів навчання учнів, слід зважати на можливості кожного учасника освітнього процесу. Формувальне, поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання на предмет їхньої відповідності вимогам навчальної програми, вибір форм, змісту та способу оцінювання здійснюють педагогічні працівники закладу освіти.

Заклад освіти має право визначити власні підходи до контролю та оцінювання результатів навчання учнів. Рішення треба обговорити на онлайн-конференції методичного об'єднання закладу й виробити спільні підходи до оцінювання результатів навчання, а також визначити терміни проведення та оцінювання підсумкових контрольних робіт для учнів, які не мали технічної змоги пройти онлайн-навчання та оцінювання. Як зазначено в наказі Міністерства освіти і науки від 14.07.2015 № 762 «Про затвердження Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу», зареєстрованому в Міністерстві юстиції України від 30 липня 2015 р. за № 924/27369, переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти

(крім перших та других класів) до наступного класу здійснюється на підставі результатів підсумкового (семестрового та річного) оцінювання учнів (вихованців) згідно з рішенням педагогічної ради закладу загальної середньої освіти, що впродовж п'яти робочих днів з дати прийняття має бути оприлюднене на його інформаційному стенді.

Після повернення до очного навчання слід продіагностувати готовність учнів і скоригувати календарно-тематичне планування залежно від їхніх потреб. Оцінювання результатів навчання учнів 1-2 класів має формувальний характер та здійснюється вербально. Головна мета формувального (поточного) оцінювання — підтримати кожного учня в процесі навчання. Формувальне оцінювання на відстані є складним, але можливим. Важливим фактором при цьому є розуміння матеріалу учнями та надання змістовних відгуків учителем.

Мета формувального оцінювання результатів навчання учнів початкових класів має відповідати навчальній меті, якої можна досягти. Результати навчання окремого учня/учениці порівнюються з його/її попередніми результатами, а не з результатами інших дітей класу. Пам'ятайте: учні, орієнтовані на успіх, частіше досягають своїх цілей. Відзначення навіть найменших успіхів є важливою підтримкою для всіх дітей, особливо молодших школярів.

Під час оцінювання навчальних результатів учнів важливим є зворотний зв'язок між учителем/вчителькою та учнем/ученицею. Для цього потрібно:

- спільно з'ясувати зміст зробленого;
- порівняти реальні результати з очікуваними;
- проаналізувати, чому сталося так, а не інакше;
- зробити спільні висновки;
- обговорити нові теми для обмірковування;
- встановити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що потрібно засвоїти в майбутньому;
- скласти план подальших дій.

Пам'ятайте: діти, особливо молодші школярі, дуже чутливо сприймають зворотний зв'язок, якщо він полягає лише у виправленні помилок. Водночас вони будуть вдячні за спільний аналіз причин труднощів у виконанні завдань. Інколи дитині потрібно лише додаткове пояснення, інколи причини труднощів лежать в емоційній площині. Обговорюйте разом з учнями шляхи подолання їхніх складнощів у навчанні. Підтримка вчителя/вчительки і його/її розуміння — величезний ресурс для розвитку дитини, для формування навичок наполегливості й самостійності.

Оптимальним способом оцінювання в умовах дистанційного навчання є оцінювання в режимі онлайн — якщо є технічна можливість, то на дистанційних платформах, на яких існує така функція. Працюючи на платформах, учні можуть посперечатися з однокласниками, обговорити проблеми, висловити власну думку, побачити і почути їхню думку про свої досягнення (взаємооцінювання). Учитель/ка може запропонувати учням поміркувати про власне оцінювання, попросити учнів оцінити свої знання з теми, порівняти з тим, що вони знали, і визначити, що нове дізнались (самооцінювання).

Отримання навчальних матеріалів та спілкування між учасниками дистанційного навчання під час оцінювання, що проводиться дистанційно, забезпечується передачею відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації в синхронному або асинхронному режимі. Це можуть бути письмові роботи (самостійні й контрольні, перекази, у тому числі окремі тестові, компетентнісні завдання тощо), а також навчальний проєкт, заповнення таблиць, побудова схем, моделей тощо. У разі потреби завдання учнів можна контролювати через будь-який месенджер, що забезпечує відозв'язок (Zoom, Skype тощо). Оскільки на сьогодні не розроблено єдину систему оцінювання для дистанційної форми навчання, учасники освітнього процесу за домовленістю можуть користуватися тими засобами, які комфортні для всіх.

Під час контролю та оцінювання обов'язково зважати на рівень здоров'я учнів та загальний досвід дистанційного навчання, а також на технічні проблеми, які можуть виникати під час виконання завдань. Важливо надавати дітям більше спроб і часу на виконання контрольних завдань.

З метою оцінити індивідуальні досягнення учнів може бути використано метод оцінювання портфоліо.

Портфоліо — це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування вміння учнів ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Таке оцінювання передбачає визначення критеріїв для включення учнівських напрацювань до портфоліо; форми подання матеріалу; спланованість оцінного процесу; елементи самооцінки з боку учня тощо.

Для створення портфоліо немає встановлених правил і вимог. Основна суть портфоліо полягає в тому, щоб показати, на що здатні учні. Способи оформлення портфоліо можуть бути різними: від відбору найкращих досягнень з предмета до накопичення всіх робіт, виконаних учнем за рік.

Вимоги до очікуваних результатів навчання учнів 1-4 класів використовуються для формувального (поточного) та завершального (підсумкового) оцінювання. Завершальне (підсумкове) оцінювання результатів навчання в 1-4 класах відбувається лише в кінці навчального року та обліковується у свідоцтві досягнень для 1-2 класів та в таблиці навчальних досягнень для 3-4 класів.

Якщо дитина під час дистанційного навчання не мала доступу до інтернету й цифрових ресурсів, її рівень знань оцінюється після відновлення очного навчання. Якщо дистанційне навчання тривале і є можливість та готовність до співпраці з боку батьків чи законних представників дитини, виконані роботи дитини можуть бути надіслані вчителю поштою.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Діяльність дитини з особливими освітніми потребами оцінюється не лише з позиції набутих знань, а насамперед — з позиції прогресивного розвитку.

Для успішної реалізації дистанційного навчання надзвичайно важливими є:

- залучення батьків до консультування щодо особливостей організації процесу дистанційного навчання;
- повторення та актуалізація раніше вивченого матеріалу;
- урахування індивідуальної працездатності дитини відповідно до стану її здоров'я;
- моніторинг динаміки втомлюваності;
- дотримання режиму дня, заснованого на наукових рекомендаціях;
- спокій, упевненість і позитивні емоції педагогів та батьків.

Відповідно до індивідуальних особливостей освітньої діяльності для кожного учня/учениці з особливими освітніми потребами, який/яка навчається в інклюзивному класі, у порядку, визначеному законодавством, складаються індивідуальна програма розвитку та індивідуальний навчальний план (у разі потреби).

Щоб дізнатися більше про організацію дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами, натисніть тут:

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ОСНОВНОЇ ТА СТАРШОЇ ШКОЛИ

АВТОРКА:
ОКСАНА ПАСІЧНИК

МОТИВАЦІЯ ТА НАВЧАЛЬНІ НАВИЧКИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ І СТАРШОЇ ШКОЛИ

На відміну від початкової, учні базової школи мають попередній навчальний досвід, який може допомогти їм у самоорганізації під час дистанційного навчання. При цьому важливо нагадати засадничі принципи такого навчання учням та батькам.

- Надзвичайно важливим є практикування мислення зростання, конструктивного ставлення до помилок та труднощів, уміння справлятися з прокрастинацією. За умов дистанційного навчання необхідно наголошувати на важливості метакогнітивних навичок, надавати інформацію про те, як їх можна практикувати та набувати.
- Уміння вчитися, зокрема організувати власну навчальну діяльність, є надзвичайно корисним і дуже важливим для успішного дистанційного навчання. Потрібно навчитися відповідально планувати свій час, збалансувати навантаження між різними видами діяльності та відпочинку. Наприклад, можна вести щоденник навчання, у якому фіксувати час, витрачений на різні навчальні діяльності. Трохи згодом, після аналізу щоденника, учень побачить закономірності і краще плануватиме час на майбутнє. Варто звернути увагу учнів на те, що людський мозок не підтримує режиму багатозадачності, тож потрібно зосереджуватись на безпосередній діяльності і не намагатись поєднувати її з переглядом соціальних мереж чи переписуванням з друзями.
- Учитель/ка може запропонувати учням способи боротьби з прокрастинацією, наприклад “метод помідора”¹, який полягає в тому, що навчання планується невеликими відрізками часу (близько 20 хвилин), упродовж кожного з яких блокується будь-яка можливість

¹ https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_Pomodoro

відволіктися від основного завдання. Найкраще для цього задіяти таймер — кухонний, у мобільному телефоні чи на веб-сайті (від кухонного таймера у вигляді помідорчика й походить назва методу). Після періоду навантаження йде невеликий період відпочинку (5-10 хвилин), упродовж яких можна відволіктись, переключитись на іншу діяльність (послухати музику, перекусити, випити води, переглянути соціальні мережі тощо). Важливо дотримуватись дисципліни і не відволікатись на ці речі впродовж часу, відведеного на активну роботу. Така побудова навчального часу дисциплінує й дозволяє отримати відчутний результат незалежно від настрою чи натхнення до навчання, які можуть самі по собі не з'явитися в умовах самостійного планування часу.

- Труднощі є невід'ємною частиною навчального процесу, тому важливо наголосити на конструктивному ставленні до помилок та провалів, які неодмінно трапляються з кожним. Можна запропонувати кілька стратегій виходу з таких ситуацій, наприклад: пошукати інше джерело інформації, відео на цю тему, інший підручник (в інтернеті доступні електронні версії підручників різних авторів — можливо, учень/учениця краще сприйматиме інформацію в альтернативному поданні). Можна спробувати сформулювати проблему словесно або схемою — досить часто в процесі формулювання інформації людина натрапляє на правильну стежину міркувань. І в будь-якому разі необхідно розповідати про принципи гнучкого мислення зростання, за якого людина переконана в тому, що успіх можливий завдяки не вродженим талантам, а наполегливій систематичній практиці. Невдачі за такого підходу стають цінним ресурсом для подальшого вдосконалення, і таке ставлення дозволяє гідно впоратися з помилками, які обов'язково трапляються як у навчанні, так і в іншій діяльності.

- Не можна недооцінювати важливості дотримання принципів академічної доброчесності, самостійного виконання навчальних завдань, а також завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання. Варто наголосити на тому, що метою та результатом виконання завдань є не стільки оцінки, скільки набуття компетентностей. Можна спонукати учнів встановлювати власні цілі вивчення предмета чи окремої теми і фіксувати внесок кожного із завдань у досягнення тих цілей, відстежуючи прогрес та зростання власної майстерності.

Співпраця з учнями основної школи

Викликом дистанційного навчання для учнів основної школи є велика кількість предметів, які викладаються різними вчителями. Кожен педагог має власні підходи, методики, надає перевагу різним цифровим інструментам. Тому дуже важливо узгодити базові засади взаємодії, для того щоб не перевантажувати учнів надмірною кількістю платформ та засобів навчання.

Важливою і корисною для учнів буде допомога із встановленням чіткого розпорядку дня (з можливою варіативністю наповнення окремих блоків), укладення плану виконання завдань з різних предметів (зокрема, якщо школа пропонує асинхронний режим взаємодії).

Не зайвим буде узгодити (між усіма учасниками процесу) розуміння основних понять та термінів. Наприклад, опрацювати параграф означає: прочитати текст, відповісти на запитання після параграфа, скласти таблицю, карту понять, часову шкалу, інфографіку, скласти власне запитання до параграфа тощо. Усе це, по суті, різні завдання, які можуть бути виконані в результаті прочитання певного тексту. Тому дуже важливо конкретизувати очікуваний результат роботи, надавати чіткі інструкції щодо дій учнів для його досягнення.

Співпраця з учнями старшої школи

Дистанційне навчання для старшокласників відкриває можливість реалізувати власну навчальну траєкторію, зосередившись на тих предметах, які відповідають особистим зацікавленням. Так, оптимізація розкладу дозволить скоротити кількість різних предметів кожного дня і виділити більші часові блоки для підготовки кожного з уроків. При цьому важливо не перевантажувати учнів завданнями з тих предметів, які не вивчаються на профільному рівні відповідно до навчального плану класу. Особливо це стосується майбутніх випускників, активно зосереджених на підготовці до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання.

Доцільно застосувати накопичувальну систему оцінювання, за якої учень може обрати, які саме завдання виконати для отримання достатнього бала. Можливість вибрати спосіб демонстрації опанування матеріалу підвищує мотивацію та власну відповідальність учня за результати навчання.

Окрім безпосередніх завдань від учителя/вчительки, для учнів старших класів доречно надавати рекомендації щодо перегляду тематичних вебінарів, фрагментів або й цілих онлайн-курсів на доступних платформах дистанційного навчання. Такі види діяльності можна пропонувати щонайменше як альтернативні власним завданням учителів і з профільних предметів, і з тих, що вивчаються на рівні стандарту. Для організації обміну інформацією про подібні можливості можна організувати додаткові комунікаційні канали, чати, групи, в яких учні можуть описувати власні знахідки, ділитись посиланнями на цікаві ресурси, а також враженнями від роботи із ними.

МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

За умов дистанційного навчання заняття можуть відбуватись синхронно чи асинхронно. Крім того, треба враховувати той факт, що в деяких випадках, зокрема й з об'єктивних причин, учні чи вчителі можуть узагалі не мати технічних можливостей для цифрової взаємодії.

Синхронна взаємодія

Цей тип взаємодії передбачає, що учні та вчителі працюють за попередньо укладеним та узгодженим розкладом, у якому враховано всі предмети навчального навантаження учня. При цьому доцільно дещо оптимізувати розклад порівняно з очним навчанням. Якщо урок у розкладі присутній 1 раз на тиждень, то достатньо виділити на онлайн-консультацію 20 хвилин на тиждень. Урок, який відбувається 2-3 рази на тиждень, можна трансформувати в 1-2 онлайн-уроки, доповнені самостійним опрацюванням матеріалів та виконанням завдань. Якщо дисципліна має 4 і більше уроків на тиждень — варто мати 2-3 онлайн-зустрічі.

Не варто планувати всі 45 хвилин уроку для очної взаємодії, адже певну частину заняття потрібно присвятити відпрацюванню вмінь та навичок, що можна реалізовувати в іншому режимі. Так само як і в ході очних занять, не варто відводити значну частину часу на лекційне повідомлення нового матеріалу, натомість варто урізноманітнювати спільну роботу інтерактивними методами, застосовуючи відповідні онлайн-сервіси та інструменти, роботу в менших групах, чергувати види діяльності.

Доцільно запланувати щотижневі зустрічі класу з класним(ою) керівником/керівницею для обговорення загальних питань, взаємопідтримки. Можливо, до таких зустрічей зможе долучатись психолог чи соціальний педагог.

Необхідно врахувати: якщо на занятті не можуть бути присутні всі учні, не варто на ньому пояснювати новий матеріал або ж необхідно забезпечити запис викладення нової теми. На онлайн-занятті важливо не стільки викладати матеріал, скільки узгоджувати розуміння учнями поставлених завдань і з'ясовувати проблемні моменти, зокрема виявлені на попередніх етапах роботи.

Для синхронної взаємодії підходять такі платформи, як Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Skype тощо (див. “Засоби організації дистанційного навчання”).

Асинхронна взаємодія

Дистанційний режим роботи дозволяє скористатись перевагою гнучкого планування робочого часу та навантаження як для учнів, так і для вчителів. Це означає, що взаємодії відбуваються в асинхронному режимі, без усталених за розкладом онлайн-зустрічей.

Учитель/ка публікує перелік навчальних матеріалів, цифрових ресурсів, завдань, а учні опрацьовують їх у зручному для себе темпі, відповідно до вказаних термінів виконання. Очевидно, що такий режим вимагає від учнів більше навичок планування своєї роботи, що може бути викликом для деяких школярів. Учителю/вчительці при цьому важливо раціонально спланувати й сформулювати покрокову інструкцію опрацювання теми та досягнення очікуваних результатів навчання. Необхідно передбачити час на консультації та повідомити графік доступності вчителя для надання допомоги в процесі індивідуальної роботи.

Завдання для асинхронного виконання можуть бути як індивідуальними, так і груповими, а також передбачати участь у спільних обговореннях у режимі текстових чи відеофорумів.

Якщо є можливість, варто надавати учням вибір у тому, як саме демонструвати опанування матеріалу певної теми: класичними завданнями з підручника чи робочого зошита або більш творчими видами діяльності: складанням власних завдань, запитань, скрінкастом як демонстрацією свого розв'язання задачі, створенням карти понять певної теми чи інфографіки до неї. Подібні завдання складно виконувати на типовому 45-хвилинному уроці, адже неможливо чітко спрогнозувати час, необхідний для кожного з учнів. Асинхронне навчання дозволяє відійти від похвилинної організації роботи й надає простір для індивідуальної творчості в ході виконання подібних завдань. Водночас варто передбачити й “безмашинні” варіанти виконання завдань, зменшуючи таким чином екранне навантаження на учня. Так, карту понять можна скласти на аркуші, так само й інфографіку.

Цифровий режим взаємодій, зокрема в асинхронному форматі, відкриває широкі можливості здійснювати диференційоване навчання, коли кожен/кожна учень/учениця чи група учнів отримує те завдання, яке відповідає їхньому рівню опанування теми, і переходить до наступного рівня лише після якісного закріплення попереднього. Синхронний режим, а також традиційна класно-урочна система зазвичай мало підходять для реалізації таких індивідуалізованих навчальних траєкторій.

Для асинхронної взаємодії підходять такі платформи, як Google Classroom, Moodle, Edmodo, Padlet тощо, на яких розміщуються посилання на різноманітні матеріали та діяльності (див. “Засоби організації дистанційного навчання”).

Щоб дізнатись більше про організацію дистанційного навчання натисніть тут:

Відсутність цифрових взаємодій

У деяких випадках, на жаль, неможливо організувати дистанційне навчання з застосуванням цифрових технологій. У такому разі вчитель/ка повідомляє перелік, обсяг, послідовність вивчення тем за наявним в учня підручником, а також перелік завдань, які необхідно виконати для досягнення передбачених результатів навчання. Якщо є змога, відбувається комунікація телефоном чи поштою, проте основну частину навчальної діяльності учень здійснює самостійно. Після повернення до звичних форм навчання таким учням необхідно надати особливу підтримку, скласти план індивідуальної діагностики та корекції результатів навчання.

РОЗКЛАД ЗАНЯТЬ

Формуючи розклад занять на час дистанційного навчання, найбільш доцільно комбінувати різні режими взаємодій: синхронний, асинхронний, з використанням як доступних підручників, посібників, робочих зошитів, так і онлайн-ресурсів та сервісів. Вирішуючи, яким каналом комунікації варто скористатись у тому чи іншому випадку, варто врахувати наявність та доступність якісного інтернет-сигналу в усіх учасників групи, а також можливі перешкоди в доступі до цифрової техніки, зокрема за жорстким розкладом.

Якщо можливо забезпечити присутність більшості учнів на онлайн-заняттях, доцільно проводити відеоуроки. Для відсутніх необхідно дублювати матеріал відеозаписами (якщо цифрові пристрої та Інтернет доступні) або посиланнями на фрагменти підручників (для безмашинного опрацювання). Навчальні обговорення можуть бути синхронними (із застосуванням відео- чи аудіозв'язку) або асинхронними — відео-, аудіо- чи текстовими конференціями, чатами, форумами. За відсутності інших платформ можна організувати навчальні комунікації в системі обміну миттєвими повідомленнями чи електронною поштою, проте ці засоби більше підходять для індивідуальних консультацій, а не групової діяльності.

Наведемо приклад трансформації очного розкладу уроків у дистанційний на прикладі розкладу учня 7 класу.

	1	2	3	4	5	6	7	8
Пон	біологія	здоров'я	історія	фізика	нім. мова	англ. мова	хімія	
Вт	зарубіжна	англ. мова	етика	історія	фізкульт	мистецтво	географія	
Сер	фізика	нім. мова	матем	хімія	укр. мова	укрліт	матем	
Чт	зарубіжна	фізкульт	інформат	матем	географія	англ. мова		
Пт	груд. навч.	матем	фізкульт	англ. мова	укр. мова	біологія	укрліт	

Табл. 1

Оскільки формування нового розкладу має стосунок до всіх учителів закладу освіти, доцільно розробляти графік синхронних онлайн-занять на основі вже затвердженого розкладу на навчальний рік. Наприклад, якщо проаналізувати типове навантаження учня 7 класу (див. табл. 1), то побачимо, що можна оптимізувати кількість онлайн-зустрічей з більшості предметів (див. табл. 2). Такі уроки можуть розпочинатись за тим же графіком, що й передбачені розкладом заняття, проте тривалість їх може бути меншою (за умови доповнення їх асинхронними видами навчальної діяльності). Якщо можливо, варто оптимізувати загальний час навчального дня, скоротивши “вікна” між окремими уроками. У такому розкладі можна врахувати також графік трансляції уроків на телебаченні.

	1	2	3	4	5	6	7	8
Пон	біологія	здоров'я			нім. мова		хімія	
Вт		англ. мова	етика	історія		мистецтво		
Сер	фізика		матем		укр. мова			
Чт	зарубіжна		інформат		географія			
Пт	груд. навч.	матем	фізкульт	англ. мова			укрліт	

Табл. 2

Перелік предметів не змінюється, хоча деякі з них цілком реально перенести в повністю асинхронний режим взаємодій. Таким чином, замість щоденних 7 уроків маємо розклад у середньому на 3-4 уроки щодня, доповнені самостійною роботою над навчальними завданнями в асинхронному режимі.

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Обов'язковим етапом навчального процесу є надання та отримання зворотного зв'язку, незалежно від того, яку комунікаційну чи навчальну платформу обрано для дистанційного навчання. Зворотний зв'язок може бути автоматизованим (наприклад, аналіз правильності відповідей тесту), або вчитель/ка надає його індивідуально.

Переважає більшість систем організації дистанційного навчання дають можливість не лише виставити певні бали, але й прокоментувати їх. Варто прагнути надавати індивідуальний зворотний зв'язок, навіть за наявності автоматичної перевірки, адже саме таким чином можна повідомити учневі про необхідність повторно переглянути певні фрагменти навчального матеріалу чи вказати на помилковість певної навички.

Доцільно працювати з хмарними сервісами, щоб можна було надавати зворотний зв'язок безпосередньо в учнівській роботі. Так, облікові записи Google та Microsoft (див. “Засоби та інструментарій дистанційного навчання”) надають можливість створювати текстові документи, електронні таблиці, презентації, зображення онлайн. Вчитель/ка може долучитись до інформаційного продукту, створеного учнем, і прокоментувати окремі фрагменти, або запропонувати ідеї для покращення роботи загалом. Такий спосіб взаємодії простіший, аніж обмін фотографіями чи окремими файлами.

За умов асинхронної організації дистанційного навчання коментарі зворотного зв'язку стають єдиним простором для особистісної взаємодії вчителя/вчительки з конкретним учнем/ученицею, тож ці коментарі мають бути позитивними і спонукати до покращення, а не відлякувати й карати.

Зворотний зв'язок має надаватись так, щоб вчасно зупинити закріплення неправильних практик і спрямувати учня до розвитку необхідних умінь та навичок. Варто відзначити вдалі фрагменти роботи, водночас не уникаючи конструктивної критики, коли є необхідність у корекції.

Існує правило “сендвіча” — розміщувати критику між двома позитивними репліками, наприклад: “Дякую за вчасну роботу, але перевір ще раз коефіцієнти у третьому завданні. Впевнена, що ти впораєшся!” Добрий зворотний зв'язок допомагає підтримати мотивацію учня/учениці до вдосконалення своєї роботи та докладання більших зусиль, що позитивно впливає на результати й успішність.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ

Повідомляючи учням завдання, окрім чіткої інструкції щодо порядку його виконання, вчитель/ка має повідомити термін, до якого потрібно здати цю роботу. Необхідно надавати учням достатньо часу на виконання завдань, з урахуванням можливих труднощів під час роботи з незнайомими платформами, перебоями функціонування інтернету. Важливо не допускати перевантаження учнів завданнями з різних предметів, а дотримуватись збалансованого та узгодженого підходу між усіма вчителями, які працюють у певному класі. Варто пам'ятати, що в дистанційному режимі учням потрібно більше часу, ніж у класі, щоб упоратись із більшістю завдань. Доцільно диференціювати завдання, позначити деякі з них як необов'язкові або рекомендувати їх лише для окремих учнів.

Деяку частину завдань можна не оцінювати, лише фіксувати факт їх виконання. Наприклад, це можна робити у вигляді тесту, запитаннями якого можуть бути задачі зі збірника практичних вправ (учень надсилає власні остаточні відповіді). Можна укласти інтерактивні вправи, після правильного виконання яких учень отримує кодові слова, з яких потрібно скласти цілу фразу.

Якщо ж важливо перевірити правильність ходу думок учня, то варто скористатись або синхронним режимом взаємодій, або відеозаписом процесу розв'язання. Можна також скласти тест, у якому потрібно надавати не лише остаточну відповідь, але й проміжні. Такий тест може виконувати не лише контрольну, але й навчальну функцію: якщо учень самостійно не зміг виконати завдання, необхідність виконання покрокових дій спонукатиме до правильного алгоритму роботи.

Доцільно застосовувати методи самоперевірки, а також взаємної перевірки учнів, надаючи їм критерії оцінювання та створюючи середовище коментування робіт (наприклад, у сервісах Google: документах, презентаціях, блогах тощо). Такі форми роботи ефективніші, якщо учні до початку дистанційного навчання мали аналогічний досвід під час уроків.

Не можна недооцінювати важливість застосування принципів формуального оцінювання під час роботи в дистанційному форматі. Учні набагато частіше потребують не стільки оцінки в балах, скільки повідомлення про те, які частини завдання виконані добре, а які потребують удосконалення. Дуже корисно надавати критерії оцінювання роботи, рубрики, перевірні списки — разом із формулюванням завдання, щоб учні могли зорієнтуватись, у якому напрямку рухатись і на що звернути особливу увагу. Формувальне оцінювання має допомогти учням моніторити власний прогрес та рефлексувати щодо свого навчання. Тому виконані роботи доцільно супроводжувати зворотним зв'язком у вигляді коментарів і виставлених балів відповідно до критеріїв оцінювання.

Досить часто під час дистанційної роботи виникають проблеми з дотриманням академічної доброчесності. Важливо нагадувати про правила та відповідальність за їх порушення перед виконанням завдань.

Можна скористатись цифровими можливостями перемішування порядку запитань та варіантів відповідей у ході тестування, а також використовувати різні варіанти завдань. Хоча електронні платформи дозволяють налаштувати жорсткі умови прийому завдань (обмеження часу виконання тестів та кількості спроб), не варто ними зловживати, зважаючи на нерівність технічних умов роботи учнів.

Забезпечити абсолютну неможливість плагіату та списування в умовах дистанційного навчання дуже складно, тому варто зосередити зусилля на тому, щоб пропонувати такі завдання, які не можуть бути запозичені в інших — написати власну думку, описати процес розв'язання своїми словами, навести приклад чи дібрати ілюстрацію. Можна створювати галереї робіт учнів — демонстрація власної творчості часто спонукає до більш відповідальної та ретельної підготовки.

“Низький поріг, висока стеля, широкі стіни” — це ті характеристики завдань, які найкраще підходять для дистанційного навчання (зрештою, для очного також).

Низький поріг означає, що завдання доступне і досяжне для кожного учня. Ситуація успіху в поєднанні з підтримувальним зворотним зв'язком мотивує до виконання подальших завдань. **Висока стеля** передбачає, що завдання має кілька рівнів і не обмежує учнів, які можуть зробити більше й краще. **Широкі стіни** творять простір для власного вибору учня, показують застосовність теми в різних ситуаціях, передбачають творчий підхід до завдання. За умов дистанційного чи змішаного навчання такі завдання найкраще підтримують навчальну мотивацію учнів.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

- Навчання вдома: практичні поради для вчителів від психологині Світлани Ройз
<https://nus.org.ua/articles/navchannya-vdoma-praktychni-porady-dlya-vchyteliv-vid-psyhologyni-svitlany-rojz/>
- Як технічно організувати дистанційне навчання — покрокова інструкція
<https://nus.org.ua/articles/yak-tehnicno-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-pokroкова-instruktsiya/>
- 35 інструментів для дистанційного навчання — добірка НУШ
<https://nus.org.ua/articles/30-instrumentv-dlya-dystantsijnogo-navchannya-dobirka-nush/>
- Практики та підходи до дистанційного навчання — рекомендації для вчителів
<https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>
- Чотири сервіси, які допоможуть організувати дистанційне навчання
<https://nus.org.ua/articles/chotyry-servisy-yaki-dopomozhut-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/>
- Як працювати в Google-клас: покрокова інструкція
<https://nus.org.ua/articles/yak-pratsyuvaty-v-google-klas-pokroкова-instruktsiya/>
- Усе в одному місці: як програма Discord допоможе організувати дистанційне навчання
<https://nus.org.ua/articles/use-v-odnomu-mistsi-yak-programa-discord-dopoozhe-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/>
- Як використовувати YouTube у дистанційному навчанні
<https://nus.org.ua/articles/yak-vykorystovuvaty-youtube-u-dystantsijnomu-navchanni/>
- Як розробити дистанційний урок для 1-2 класів — інструкція від учительки
<https://nus.org.ua/articles/yak-rozrobyty-dystantsijnyi-urok-dlya-1-2-klasiv-instruktsiya-vid-vchytelky/>
- Дистанційне навчання в 3-4 класах: інструкції, приклади уроків та комунікації з батьками
<https://nus.org.ua/articles/dystantsijne-navchannya-v-3-4-klasi-instruktsiyi-pryklady-urokiv-ta-komunikatsiyi-z-batkamy/>
- 10 лайфхаків для вчителів і порада батькам – вчителька математики про дистанційне навчання
<https://nus.org.ua/articles/10-lajfhakiv-dlya-vchyteliv-i-porada-batkam-vchytelka-matematyky-pro-dystantsijne-navchannya/>
- Як організувати дистанційне навчання для дітей з ООП. Досвід учителів
<https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-dlya-ditej-z-ooп-dosvid-vchyteliv/>
- Дистанційне навчання: як зацікавити учнів — поради від учительки
<https://nus.org.ua/articles/dystantsijne-navchannya-yak-zatsikavyty-uchniv-porady-vid-uchytelky/>
- Освіта після пандемії. Тренди майбутнього шкільної освіти
<https://nus.org.ua/view/osvita-pislya-pandemiyi-chastyna-2-trendy-majbutnogo-shkilnoyi-osvity/>

ВІД УПОРЯДНИЦЬ

Цей посібник став відповіддю на пандемію коронавірусу і вимушений карантин в українських школах навесні 2020 року, коли українські діти понад два місяці не мали змоги відвідувати школи, а вчителі та вчительки вимушено й прискорено опанували технології та підходи дистанційного навчання. Однак ми впевнені, що рекомендації наших методисток, а також досвід багатьох учителів/вчительок-практиків не лише будуть корисними для дистанційного закінчення 2019/2020 навчального року, а й стануть джерелом цікавих ідей для використання в очному навчанні.

Станом на травень 2020 року Міністерство освіти і науки України працює над оновленням Положення про дистанційне навчання, щоб зробити його нормативною базою не лише для роботи учнів та сімей, які свідомо обирають дистанційну форму, а й для застосування в усіх школах на випадок щорічних карантинів через сезонні ГРВІ чи повторні спалахи коронавірусу.

Серед принципів Нової української школи — вчитися впродовж життя. Учителство, яке демонструє здатність навчатися новому — найкращий приклад для учнівства і джерело натхнення для розвитку.

ГО “Смарт освіта” дякує всім вчителькам і вчителям, чия робота, мотивація, турбота про дітей та їхню освіту під час карантину весни 2020 року надихнули нас на створення цього посібника.

Упорядниці: Іванна Коберник, Зоя Звinyцьківська
Редакторка: Зоя Звinyцьківська
Літературний редактор: Роман Трифонов
Дизайн і верстка: Гліб Муха

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у межах проекту «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації». Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково збігається з позицією Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших українських благодійних фондів, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проектів на суму понад 200 мільйонів доларів США. Фонд заснований філантропом Джорджем Соросом і є частиною міжнародної мережі Фондацій відкритого суспільства (Open Society Foundations).

Сайт: www.irf.ua

Facebook: www.facebook.com/irf.ukraine